

HOE DOM IS ONZE TAALRIJKDOM ?

1. Inleiding

In " Hoe kritisch is ons geschiedenisboek " (Hagelslag 2 juni 1974, pp. 12-16) werd door middel van een konkrete analyse van een bekend schoolboek aangetoond dat de scholieren in het huidige geschiedenis-onderwijs worden gemanipuleerd. Dit gebeurt met name door het verschaffen van gekleurde of leugenachtige informatie en halve waarheden. Het is evenwel duidelijk, dat de leerling in feite via de taal van onverschillig welk schoolboek kan worden misleid. Voor een vak zoals Nederlands geldt dit zeker, vooral wanneer in de hoogste klas van het middelbaar onderwijs essays over algemene onderwerpen worden bestudeerd. Het recente laatste deel van de " Nieuwe Taalrijkdom " (Vijfde volledige herziene druk door dr. L. Debaene, uitg. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen 1975) bevat bijvoorbeeld " beschouwende " teksten over " De Jeugdbeweging en het gezin ", het " Vrouwenvraagstuk ", " Politieke idealen van gisteren en morgen ", enz. Blijkens het voorbericht is het niet zo zeer de bedoeling de kritische zin te ontwikkelen, dan wel " dat de leerlingen door waarneming en analyse zullen leren zich ook zelf in een sierlijke vorm uit te drukken " (p.6). Dat die essays natuurlijk het heersende maatschappijbeeld opdringen, wil ik op zich nog geen bezwaar noemen. Dat voor die ideologie nergens openlijk wordt uitgekomen echter wel, en meer nog dat er in wordt verzwegen, verdraaid, versluierd en bijgekleurd. Een voorbeeld kan dat bewijzen.

2. Een voorbeeld

Uit het derde 'werkgeheel' nemen we het opstel van A. Vansteenkiste over " Ontwikkelingshulp: wat en hoe " dat oorspronkelijk in 1971 verscheen als Kerst- en Nieuwejaarsboodschap voor de kapucijnenmissies. Na enkele inleidende zinnetjes volgt een uiteenzetting die ik nu per alinea ga analyseren. Eerste alinea:-

" Wij weten nu dat twee derde van de wereldbevolking aan ondervoeding lijdt en niet over mogelijkheden tot ontwikkeling beschikt. Deze mensen wonen vooral in het zuidelijk halfrond van de wereld: in Afrika, in Azië en Latijns-Amerika.

We noemen die arme landen de Derde Wereld ten overstaan van de vrije westerse wereld en het communistisch blok. " (p. 416)

Een op het eerste gezicht neutrale woordenkeus, maar bij nader toekijken toch sterk ideologisch bepaalde begrippen. De zgn. arme landen beschikken wel over de mogelijkheden tot ontwikkeling (grondstoffen en arbeidskrachten). In feite zijn het rijke landen die door de kapitalistische wereldeconomie belet worden zich te ontwikkelen.

Daarom zouden we ze eigenlijk 'onderontwikkeld gehouden landen' moeten noemen.

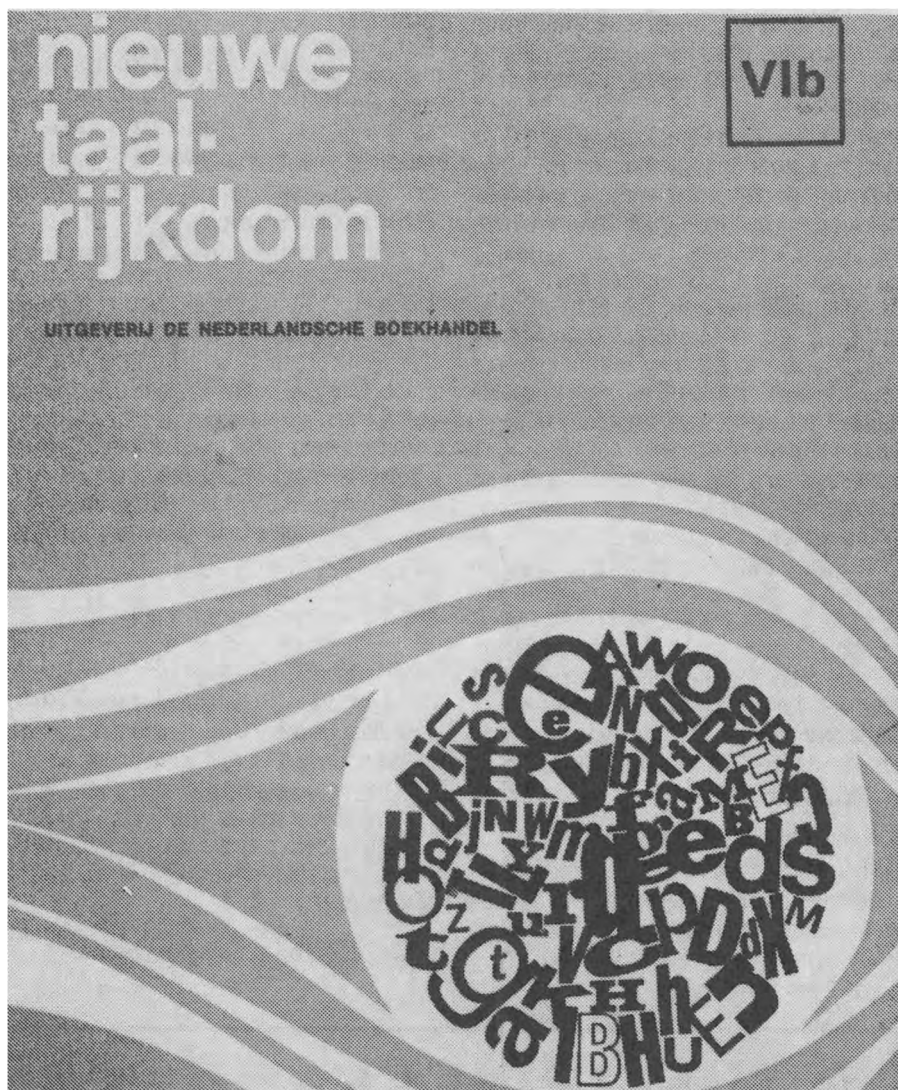
" De zgn. vrije westerse wereld. " Maakten Spanje, Portugal en Griekenland daar in 1971 ook deel van uit? Behoort China tot het kommunistische blok of tot de derde wereld? De tekst vervolgt:

" Als een van de onmiddellijke oorzaken van die ellendige toestand kunnen we vermelden de plotselinge en veelal niet voorbereide onafhankelijkheid van de meeste Afrikaanse en Aziatische landen. "

Als de onafhankelijkheid een oorzaak van de onderontwikkeling is, bestond er dan misschien vóór de onafhankelijkheid welvaart? De werkelijke oorzaken (kolonialisme en imperialisme) worden totaal verzwegen:

" Waar vroeger koloniserende mogendheden werk verschaften en de orde handhaafden, bestaat er thans een tekort aan leidende figuren en heerst er grote werkloosheid. Overigens bevinden deze nieuwe landen zich nog in een groeiperiode. We kunnen daarover niet verder uitweiden of de diepere verantwoordelijkheid ervan naspeuren. Feit blijft echter dat vele jonge landen niet voldoende bekwaam of opgeleid waren om de onafhankelijkheid op te nemen. "

" Werk verschaffen " in de eerste zin verdoezelt dat het om echte slavernij ging, en " orde handhaven " moet de onderdrukking goedpraten. Overigens is die toestand nauwelijks gewijzigd, want de politieke onafhankelijkheid heeft de economische uitbuiting niet weggenomen. Produktiemiddelen en grondstoffen blijven immers in handen van het Westen. En juist door die bindingen met het Westen worden de ontwikkelingslanden intern verdeeld en politiek onbekwaam gehouden.

En dan de doodoener bij uitstek: " We kunnen daarover niet verder uitweiden enz. " dwz. we willen hier niet dieper op in gaan. Ook de volgende alinea is een slag in de lucht:

" In Zuid-Amerika werden de meeste mensen uitgebuit door het grootkapitaal en nu zij tot een meer nationaal bewustzijn komen en niet langer de financiële afhankelijkheid van rijkere landen, inzonderheid van de Verenigde Staten dulden, moeten ze vooral zelf hun weg zoeken en kapitaal vergaren om door allerlei werk hun moeilijkheden te boven te komen. "

'Werden uitgebuit': nu niet meer dus? Verder wordt hier letterlijk gezegd dat Latijns-Amerika moeilijkheden ondervindt doordat het de financiële steun van de V.S. weigert. Als ik aan Chili, Brazilië, Dominikaanse Republiek, Cuba, Guatemala, enz. denk, zie ik dat toch allemaal niet goed zitten!

Nog één lang citaat:

" Geleidelijk hebben de welvaartstaten, de westerse landen, nu hun plicht van solidariteit beseft. Zowel van gouvernementele zijde als van de bevolking zelf is de gedachte gegroeid de onderontwikkelde gebieden te steunen. We laten buiten beschouwing of hier politieke of economische redenen meespelen. Momenteel bestaan er drie hulpverleningsgroepen: 1. de gouvernementele hulp; 2. de nationale organisaties, met of zonder religieuze inslag, 3. de steun van bepaalde ondernemingen." Opnieuw dat typische we-laten-buiten-beschouwing zinnetje. Ontwikkelingshulp is inderdaad vaak indirecte hulp aan de grote monopolies. Bovendien is het veelal gebonden hulp, dus hulp met imperialistische bijbedoelingen.

De gouvernementele hulp, dwz. het officiële ontwikkelingsbeleid, beoordeelt Vansteenkiste terecht negatief. De nationale organisaties van wereldformaat zoals bijv. de Unesco worden vlug afgedaan. Over de EEG-ontwikkelingssamenwerking en de UNCTAD-konferenties wordt zelfs niet eens gesproken!

Uitvoering en kritieklozer behandelt de auteur aktie 11.11.11. en de rol van de missies. Dergelijke organisaties hebben weliswaar grote verdiensten, maar het inzicht zou niet mogen ontbreken, dat die ontwikkelingshulp niet zelden de feitelijke situatie verdoezelt en ons de indruk geeft dat er iets aan gedaan wordt, terwijl de uitbuiting door de structuur van de wereldhandel steeds groter wordt. Intussen blijven de ondemokratische structuren immers onaangetast.

En wat meer is: over het bestaan van bewegingen voor bevrijding en emancipatie van de verdrukte bevolkingsgroepen in de derde wereld, wordt met geen enkel woord gerept.

Tenslotte heeft Vansteenkiste het over 'de steun van grote ondernemingen' (p. 420). Hij schrijft daarover dat " deze firma's veel bijdragen ter bestrijding van de werkloosheid en de armoede ". Over de uitbuiting van goedkope arbeidskrachten en de steun van diktatoriale regimes aan de multinationals geen woord natuurlijk. Maar wat wil je " daar ieder van deze ondernemingen een eigen doelwit nastreeft en een bepaalde activiteit uitoefent, valt het moeilijk daarover verder uit te weiden. " (sic!) Bezwarend voor het hele essay is ook nog de liefdadigheidstoel, die erin domineert. Zolang we zoals Vansteenkiste over ontwikkelingssamenwerking blijven spreken in termen van 'werken van barmhartigheid' (p.419), zal de zo nodige mentaliteitsverandering bij ons nog lang uitblijven. Het is immers geen kwestie van karitatieve hulp maar van zin voor rechtvaardigheid.

Alleen door een grondige herziening van de wereldeconomie kan een en ander definitief worden opgelost.

3. Konklusies

Hierboven is aangetoond dat het essay van A. Vansteenkiste niet alleen in staat is om jongeren voor het derde wereldprobleem te sensibiliseren, maar zelfs ronduit manipulerend mag worden genoemd. Door middel van dit soort missieblaadjesproza worden de leerlingen van het vrij onderwijs inzake de ontwikkelingsproblematiek dom gehouden.

Een gelijkaardige analyse van de inhoud en het taalgebruik van andere teksten uit 'Nieuwe Taalrijkdom' zal tot dezelfde konklusies leiden. Alleen al omwille van deze onverantwoorde tekstkeuze moeten we dit schoolboek negatief beoordelen.

Om de scholieren bewust te maken van de ontwikkelingsproblematiek had de samensteller toch gemakkelijk betere (ook qua taal en stijl) teksten kunnen vinden. Ik denk hier bijvoorbeeld aan artikelen uit het maandblad 'Wereldwijd', dat ook door katholieke missie-instituten wordt uitgegeven, maar dat tenminste over de kapitalistische oorzaken van het probleem de waarheid durft te zeggen. Zelfs de recente publikaties van het Nationaal Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking (11.11.11.) hadden al een veel kritischer tekst kunnen opleveren.

Dat het ook anders kan zonder daarom op de marksistische toer te moeten gaan, bewijst ten slotte ook de 'Open brief aan rijke mensen' van de bekende radio- en tv-journalist Cas Goossens: een boek dat goed aansluit bij de belangstelling en het kennisniveau van de leerlingen, discussie stimuleert en bovendien voortreffelijk is geschreven. Een betere basis voor klassikaal bezigzijn met het onderwerp is nauwelijks denkbaar.

J. Uyttendaele

ONVOLTOOID TOEKOMENDE TIJD, NEDERLANDSE SCIENCE FICTION,

voor de hoogste vier jaren, verzorgd door Son TYBERG
(reeks Cursorische lectuur, nr.4, De Nederlandsche Boekhandel,
1978, 127 blz., 120 F)

De inleiding is driedelig: 1° een aanduiding van wat science fiction is, en waartoe ze dient (nl. als voorbereiding op de toekomst, een idee waar ook de schrijver van het nawoord over struikelt); 2° een opsomming van oudere werken die je erbij kan rekenen (als je ze uit hun context ruikt), met een blik op de "Angelsaksische SF" na 1926; 3° een lovend lijstje Vlaamse en Nederlandse werken, ook met een (verrassende) voorgeschiedenis.

Dan volgen 7 verhalen, een stuk van een roman en een gedicht. Op dit laatste na kregen de teksten een korte inleiding over leven en werk van de auteur mee, en achterin staan vragen en opdrachten bij de meeste stukken: inhoudsvragen, vergelijkingen met andere verhalen en maatschappelijke problemen, enkele vragen over verhaalstructuur en weinig over de taal.

De gekozen teksten vormen een stijlkaart van SF: neo-'30, neo-'50, neo-'80 (18-, natuurlijk), enz. (Alleen het proza van Van Herck, Sam, leek me nieuwer.) Dit is ook aan de Amerikaanse SF te verwijten, en je kan hier dan ook niet veel tegen inbrengen.

Zoals Luk De Vos zegt in het nawoord, SF is geen genre, maar een filter om verhalen aan te pakken - een "modus" zoals ironie. Als deze modus aanslaat, kunnen leerlingen wel ontvankelijk worden voor de registers en stijlen die erdoor gedekt worden. En dan is er toch iets bereikt.

Overigens is dit nawoord veel te lastig, en de slotparagraaf is, om het zacht te zeggen, geen schoolvoorbeeld van een besluit. Het boekje is geïllustreerd, maar de illustraties krijgen zelfs geen verwijzing mee. SF in de strip kan de lezers toch ook boeien, en ze kennen al zo weinig goede tekenaars. In de volgende druk zou minstens een bronvermelding moeten staan; en als de auteurs zo liefdevol besproken worden, verdienen de tekenaars ook wel wat. reclame.

Peter Van Everbroeck